

Natuurlijke samenwerking van KNNV en Het Natuurhistorisch

Bram Langeveld [conservator, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; langeveld@hetnatuurhistorisch.nl]
Sharida Bhageloe [secretaris, KNNV afdeling Natuurlijk Rotterdam; natuurlijkrotterdam@knnv.nl]

▲ Het is goed zoeken naar fossielen in de schelpenbanken. (Sharida Bhageloe)

In 1901 werd de Nederlandse Natuurhistorische Vereniging opgericht en daarin, in 1916, de afdeling Rotterdam. Daar ontstonden toen al snel de eerste ideeën met betrekking tot een natuurhistorisch museum. Dat werd concreet in 1927 met de oprichting van de Vereniging tot Oprichting en Instandhouding van een Natuurhistorisch Museum te Rotterdam (Nieuwenhuis 1996). Via een aantal tussen- en zijstappen mondde de Vereniging uiteindelijk in 2008 uit in de Stichting Natuurhistorisch Museum Rotterdam, die tot op de dag van vandaag eigenaar van de collectie is en Het Natuurhistorisch exploiteert. In feite stond de (toen nog niet Koninklijke) Nederlandse Natuurhistorische Vereniging dus aan de basis van Het Natuurhistorisch. Daarom is het eigenlijk niet meer dan logisch dat Het

Natuurhistorisch en de jonge reïncarnatie van de afdeling Rotterdam, als KNNV afdeling Natuurlijk Rotterdam (opgericht 4 maart 2022), elkaar ondersteunen. Dat vormt voor beide partijen een buitenkans.

Een concrete samenwerking is het maandelijkse Natuurcafé dat sinds januari 2024 in het Energiehuis door KNNV Natuurlijk Rotterdam wordt georganiseerd. Het Natuurcafé is het podium voor (stads-)natuur. Voor slechts € 2,- is iedereen welkom voor een boeiende en laagdrempelige lezing over (stads-)natuur. Stadsecoloog André De Baerdemaeker verzorgde daar al een presentatie over de zoogdieren van Rotterdam voor de talrijke toehoorders. Sinds afgelopen zomer is Het Natuurhistorisch de nieuwe plaats van samenkomen, op de dinsdagavond. Niels de Zwarte van Bureau Stadsnatuur gaf daar een boeiende lezing over vleermuizen. En onlangs organiseerde KNNV Natuurlijk Rotterdam een fossielen-excursie naar de Zandmotor voor de kust tussen Ter Heijde en Kijkduin, onder begeleiding van conservator Bram Langeveld van Het Natuurhistorisch.

Excursieverslag

Op 8 september 2024 was het prachtig weer met een flinke bries uit het zuiden. De aangenaam warme zon werd slechts af en toe door een wolkje afgeschermd. Het gemengde gezelschap van maar liefst 38 deelnemers, van jong tot oud, verzamelde zich om 10 uur bij slag Schelppad, aan de rand van de smalle reep duinen tussen het achterland en de Zandmotor. Er waren een paar ervaren fossielenzoekers, maar voor verreweg de meeste deelnemers zou dit de

▲ De topvondst, door een 12-jarige deelnemer: een rechter onderkaak van een kleine hond of vos. (Sharida Bhageloe)

eerste kennismaking met het zoeken naar fossielen worden.

De korte uitleg begon met de totstandkoming van de Zandmotor en de fossielen die er gevonden worden: beesten als wolharige mammoet en grottenleeuw. Daarna volgde het belangrijkste: hoe herken je nou eigenlijk een fossiel? Op de Zandmotor zijn ruwweg vier typen vondsten te doen: botten, stenen, hout en fossiele schelpen. Fossiele schelpen van de Zandmotor zijn herkenbaar aan hun beige verkleuring, het ontbreken van glans en het feit dat er nog maar weinig licht door de schelp dringt. Het mooie van fossiele schelpen is dat elke deelnemer die gegarandeerd zal vinden. Voor botten is die garantie niet te geven. Die zijn een stuk zeldzamer. Daarom is het belangrijk goed onderscheid te maken tussen botten, stenen en hout. Dat vergt wat oefening. Stenen zijn vaak helemaal massief en hebben geen herkenbare interne structuur. In stukken hout kan je meestal je vingernagel drukken. Bot is juist herkenbaar aan een harde, dichte buitenkant en een zachtere, sponszige binnenkant. Die buitenkant is het zogenaamde compacte bot, dat stevigheid geeft, en die binnenlaag is het sponsbot dat ruimte biedt aan het beenmerg.

Lastig zijn de brokken ijzeroer en stukjes limoniet die over de hele Zandmotor verspreid liggen. Deze ijzerrijke sedimentaire structuren ontstonden lang geleden op de droogliggende Noordzeebodem als gevolg van bodemchemie en grondwater en zijn zeker voor beginners vaak lastig te onderscheiden van bot. Ijzeroer is poreus en limoniet heeft soms de meest misleidende vormen. Terwijl we dit uitlegden, lieten we wat voorbeelden van fossiele botten en schelpen rondgaan. Echt aanschouwelijk onderwijs, zoals dat hoort! Na een toelichting over de activiteiten van KNNV Natuurlijk Rotterdam gingen we het strand op.

Het was afgaand water en nog ruim een uur tot het laagste punt. Dat hadden we natuurlijk zo gepland: zo had de excursie in ieder geval een smal reepje kersvers strand, waar nog geen andere verzamelaars hadden gezocht. Gelukkig maakten de deelnemers dankbaar gebruik van ons aanbod om elke twijfelachtige vondst ter determinatie te laten zien. Al snel kregen ze het onderscheid tussen fossiele en recente schelpen door en na de nodige stukken ijzeroer werd het eerste stukje bot gevonden. De topvondst werd ook al snel gedaan en kwam uit de vloedlijn (een stuk hoger

op het strand dus): een prachtige rechter onderkaak van een roofdier. Het fossiel is bijna puntgaaf, van het kaakgewricht tot en met de tandkas voor de hoektand. Er zitten zelfs nog drie kiezen in, waaronder de grootste scheurkies. Het bot is egaal donkerbruin verkleurd, de kiezen zijn diepzwart geworden. De 12-jarige vinder kwam ons helemaal buiten adem en trillend van enthousiasme zijn vondst laten zien. "Vergeet niet te ademen!", adviseerden we hem. Hoewel hij al langer verzamelde en tijdens eerdere zoektochten bijvoorbeeld een kies van een wolharige neushoorn had gevonden, was een kaak voor hem een primeur. Hij vond de kaak toen hij wat schelpjes wegveegde en het voorste deel met een kiesje zag. Dat raapte hij op en toen verscheen de rest van de kaak van onder de schelpjes. Een topvondst!

Op het strand determineerden we de kaak als afkomstig van een vos. Op basis van het aantal kiezen en hun vorm moest het om een hondachtige gaan, en het formaat (een krappe 10 cm lengte) past goed bij vos. Toen we voor dit verslag de foto's van de vondst vergeleken met materiaal in de museumcollectie, moesten we concluderen dat een kleine hond misschien waarschijnlijker is. Het wat bolle verloop van het vrij hoge kaakbeen lijkt beter bij hond dan bij vos te passen. Dat toont de waarde van een vergelijkingscollectie maar weer eens aan. Hoe dan ook: een fraaie vondst.

Levende natuur

Ook de levende natuur kreeg uiteraard aandacht. Sommige deelnemers hadden

een verrekijker mee en tuurden naar vogels. En precies toen we op het punt stonden om te keren, parkeerde er een terreinwagen van de zeehondenopvang voor onze neus. Een terreinwagen van de strandwacht reed iets verder door en zo werd er een stuk strand afgezet. Er werd namelijk een jong zeehondje uitgezet! Het dier was elders gevonden en mogelijk wat verzwakt of ziek. Daarom was het gemarkeerd met opvallende verf en werd het ter observatie weer vrijgelaten op het rustige strand van de Zandmotor. Enthousiast hobbelde het diertje vanaf het strand naar zee waar het al snel onder de golven verdween.

Het voordeel van een excursie met een groep oplettende natuurliefhebbers is duidelijk: tijdens de afsluiting, waarbij we in een kring op het strand de vondsten vergeleken en bespraken, riep een van de deelnemers opeens: "Kijk, een bruinvis!". En inderdaad, vlak onder de kust verscheen nog twee keer de vin en rug van een bruinvis. Na ruim drie uur had iedereen fossiele schelpen gevonden en ook hadden veel deelnemers wat stukjes bot gevonden. In ieder geval ging geen van de kinderen met lege handen naar huis. Ze vonden zelf zo'n stukje bot of kregen vondsten van de excursieleiding of andere deelnemers. Wie weet wel het begin van een uitgebreide verzameling... ◀

Bron

Nieuwenhuis, J.G.B. 1996 - De geschiedenis van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam deel 1. Het prille begin - Straatgras 8: 5-8

▲ Kers op de taart: een jonge zeehond werd vrijgelaten. (Suzan Orscek)